

Мяра за личност Същинските проблеми на младите научни работници*

Велко Вълканов**

Анотация: В статията проф. Вълканов обосновава виждането си за нужните условия, при които младите научни работници трябва да се развиват. Авторът посочва, че научният работник трябва преди всичко да е личност; да бъде способен да мисли девиантно; да може правилно да обработва постъпващата отвън информация и да има способност за труд. В статията се сочи, че ако науката при младите научни работници не върви достатъчно добре, причината за това е преди всичко в общите условия, при които науката съществува и които трябва да бъдат променени.

Ключови думи: наука, научен работник, личност, плурализъм, смелост, научни истини, авторитети

Няма съмнение, че пред младите научни работници стоят редица важни за тях проблеми. Те имат най-напред всички ония проблеми, които произтичат от обстоятелството, че са млади, т.е. сега навлизащи в науката. Те имат и някои социални проблеми. Навлизайки в науката, те навлизат и в определена система от обществени отношения, която може решително да улесни, но и решително да затрудни тяхното развитие.

Но аз все пак мисля, че същинските проблеми на младите научни работници са проблемите на научните работници изобщо. Младите трябва да знаят, че ако са имали затруднение с публикуването на първата си книга, много повече затруднения те могат да имат с публикуването на последната си книга.

Научният работник трябва да е преди всичко *личност*. Ученият е човек, поставил си изискващата мъжествена задача да установява истините за природната и социалната действителност. Той трябва да е способен да гледа истините – каквито и да са те! – в очите, той трябва да е способен и да ги отстоява пред околната социална среда. Това не всякога е лесно. Несъвместимостта между някои истини и интересите на определени социални слоеве може да се окаже толкова значителна, че да постави на изпитание верността на учения към тези истини.

Трябва да признаем, че ние не създадохме трайни условия за развитието на личности. От отделната личност искахме преди всичко вярност. Масираният натиск за вярност неочаквано се превърна в изискване за послушание. Но трябва вече да е достатъчно ясно, че няма и не може да има силно общество, силна държава, силни обществени организации, ако няма личности. Именно личността е „ензимът“ на всички обществени процеси.

Необходими са нарочни усилия за възпитаването на учени с характер. Ученият подобно на всички други не може да не се променя. Но той не бива да изменя на себе си. Мярка за личността е именно способността ѝ да се противопоставя на идващия

---

* Публикувано във в-к. „АБВ“, 1988, № 6.

** Проф. д-р Велко Вълканов (1927-2016) – виден български научен работник, конституционалист, общественик, политик, съдебен заседател в СГС през 80-те години.

отвън натиск да измени на себе си. Възпитанието на учени с характер е възможно, разбира се, само върху основата на възпитанието на граждани с характер.

Второто безусловно необходимо качество на научния работник е способността му да възприема света *девиативно*, т.е. отклоняващо се от нормата, нестандартно, необичайно. Истинският учен е в някаква степен и еретик (той носи със себе си и своята собствена клета). Той никога не върви „из пътя“. Него ще го намерите по непрокараните пътеки на мисълта, из тъмнините на неизвестност, сред рисковете на социалните и природните противоречия. Но именно той е човекът, който след години на странствания ни носи новите идеи, новите багри на познанието.

Способността за девиативно мислене е природна даденост. Но погрешно би било да се мисли, че тя е обществено неповлиявана. Наистина, ако изобщо я няма, тя трудно би могла да бъде създадена, но ако съществува, тя без съмнение би могла – с общите ни усилия – да бъде унищожена. Банална вече истина е, че малцина от нас обичат различно мислещите хора. Ние бяхме и продължаваме да сме влюбени в своето единство. Но единството, доведено до абсолютен, е тъкмо толкова вредно, колкото вредно е и разцеплението, доведено до абсолютен. Отхвърлили буржоазния плурализъм, ние, противно на историческата логика, не развихме социалистически плурализъм – неизмеримо по-богат от буржоазния, защото произтича от душевността на освободената човешка личност. Трудно би могло да се очаква истинско развитие на науките и особено на обществените науки в една такава обстановка. Забраната за различие се оказва преди всичко забрана за развитието на науката, доколкото науката може да се развива само чрез правото си да е всекидневно различна, т.е. постоянно нова, постоянно друга – едновременно и отричаща се, и утвърждаваща се.

Третото безусловно необходимо качество на научния работник е способността му *правилно да обработва* постъпващата отвън информация. Без способността за правилно извеждане (абстрахиране) на общото в наблюдаваните факти ученият остава в низшата фаза на научната дейност.

Способността за организиращо и абстрактно мислене е също природна даденост. Но и тя би могла – в една или друга степен – да бъде обществено повлиявана. Дълго време пренебрегнахме т.нар. формална логика, отдавайки предпочитанията си на диалектичката логика. Същевременно дискредитирахме диалектичката логика, тази наистина висша форма на логиката, като я превърнахме в евтино средство за измъкване от неудобни за нас положения. Диалектичката логика е диалектичка, но тя е логика. Тя действа само в единство с формалната логика и само в единство с нея проявява могъщата си сила. Никой следователно не бива да си позволява да пренебрегне дисциплината на мисленето. Законите извън нас могат да бъдат вярно познати само ако се съобразяваме със законите вътре в нас, т.е. с правилата на мисленето

Най-после научният труд е невъзможен и без онова, което се съдържа в самото му понятие – *способността за труд*. Никое дарование, колкото и голямо да е, не би могло да се осъществи, ако не се свърже с определен обем труд. Труд е необходим, за да открием новите факти, труд е необходим и за да изведем новите факти до степенята на нова истина.

Но и в отношението си към труда можем да открием множество нездрави петна. Ние непрекъснато се натъкваме на съществени отклонения от конституционно формулирания принцип „От всекиго според способностите, всекиму според труда“. Ако се ограничим в сферата на науката, ще отбележим редица случаи, при които хора с мизерно по обем и качество научно (или полунаучно) творчество получават най-високи научни степени, звания, длъжности. Същевременно хора, чиято характеристика е изпълнена единствено с научен труд, но които, запазвайки достойнството си, са пренебрегнали внушението да се включат в нечия „орбита“, за да увеличат лъжливия й

блясък, остават да стоят на най-ниските степени на научната йерархия. Какво наистина трябва да е поведението на младия (пък и не само на младия) научен работник, изправен пред този срамен кръстопът? Страхувам се, че не съвсем малко ще са ония, които ще предпочетат „орбитата“ пред труда.

Комбинираното действие на неблагоприятните за науката условия води до редица други подриващи нейните основи явления, между които с особена опасност се отличава монополизмът. Монополизмът в науката е безсрамието на ръководителя да смята, че като е център на административната власт, е център и на самата наука. Тук властта достига до своя абсурд, защото иска да е власт не само върху хората в науката, но и върху това, което е изобщо неподвластно – научните истини. Всички достатъчно добре познаваме тези появили се тук и там „велможи“ на науката, които се самообявиха за последна инстанция на научните истини. Произтичащата от монополизма в науката опасност бе неведнъж отбелязвана в периодичния печат, включително и във в-к „Работническо дело“. Но ние продължаваме мълчаливо да го толерираме, като деликатно отбягваме – докога?! – да посочим конкретните му представители.

Разгледаните проблеми са пред всички научни работници, следователно и пред младите научни работници. Но при младите научни работници те се проявяват в своята „изострена“ форма. Те действат върху младите със силата на изненадата, намирайки ги неподготвени за съответен отговор.

Младите научни работници трябва следователно да бъдат сигурни, че ако науката при тях не върви достатъчно добре, причината за това е преди всичко в *общите условия*, при които науката съществува. Ето защо и техните усилия трябва да са насочени към решаването на общите за развитието на науката проблеми. И когато бъдат решени тези въпроси, те с приятна изненада ще установят, че вече сравнително лесно могат да бъдат решени и техните специфични „младежки“ проблеми.